

AMADEU CUITO

MEMÒRIES
D'UN SOMNI

BARCELONA 2011

QUADERNS CREMA

Publicat per
QUADERNS CREMA
Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© 2011 by Amadeu Cuito Hurtado
© d'aquesta edició, 2011 by Quaderns Crema, S.A.U.

Drets exclusius d'edició:
Quaderns Crema, S.A.U.

A la coberta, fotografia de l'autor per Martí Gallén - *L'Avenç*

ISBN: 978-84-7727-505-3
DIPÒSIT LEGAL: B.19 431-2011

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *maig de 2011*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

I

Dels primers anys de la meva vida no en recordo pràcticament res. A la memòria, poques coses hi queden: algunes sensacions, una habitació, una paret, un carrer, alguns fragments de vida que, més endavant, es barregen amb el que sentim, veiem, o llegim, tot plegat, un magma informe i indesxifrabable de sorolls, imatges, olors i emocions. Pretendre restituir el que va passar de veritat és una quimera i ho continua sent per als episodis successius de la nostra existència, no únicament perquè la memòria és traïdora, sinó perquè, en el moment d'escriure, no prescindim de la nostra fantasia, ni del desig de creure, i de fer creure, en el que hauríem volgut que passés i hem acabat creient que ha passat. Com crec que va dir Tolstoi en una carta: «Només es recorda el que s'imagina».

Dit això, el primer record que tinc és el de les llàgrimes i els esgarips que feia al menjador de casa, assegut davant d'una llum encegada, mentre un home alt i gros amb bata blanca intentava col·locar-me una màscara de la qual es desprenia una olor acre, freda i asfixiant. Devia tenir uns tres anys quan em van treure les amígdales. Érem a París, on vivíem des de finals del 36. En un àlbum de fotos, amb cobertes folrades de roba, que porta per títol gravat amb lletres d'or «El nostre fill», hi figura escrit a mà que els meus pares són: Ferran Cuito i Canals, nascut el 27 de juliol de 1898, i Adela Hurtado i Martí, nascuda el 28 de maig de 1901; que en

néixer, el 8 de gener de 1936, pesava tres quilos i mig; que el primer de febrer en pesava quatre i el 8 de juny, nou; que em van batejar a la Bonanova el 26 de gener i vacunar el 12 de maig; que em va sortir la primera dent el 18 de juny i que el 15 de novembre «es va deixar anar sol a caminar per tota la casa», però que el primer aniversari es va celebrar a París, 20 rue Spontini. «Vàrem fer un pastís amb una candela que va apagar a la primera bufada. Va tenir una gran ovació». Les pàgines següents estan en blanc, com si després d'aquesta proesa s'interrompés la meua biografia fins a l'entrada al col·legi: «Escola: Cours Reynès. Perpinyà, 3 d'octubre 1940». A sota, amb una cal·ligrafia infantil prou acceptable, es pot llegir «mostra de la meua escriptura, 6 de gener 1941, amadeu cuito hurtado». Podria afegir al record de les amígdales el redoblament tronador de tambors, l'estrèpit eixordador de trompetes i, en el silenci, quan deixaven de tocar, el martelleig ininterromput de les botes ferrades dels soldats. Ens havien portat a veure una desfilada militar i a obrir unes enormes gàbies de vímet repletes de coloms. No recordo res dels coloms, però sí els comentaris dels de casa, a qui feia molta gràcia que el meu cosí Joan hagués sortit fotografiat en un diari sota el titular: «*Les petits parisiens aiment aussi la paix*». Devia ser un 11 de novembre, dia de la victòria de 1918, que els francesos sempre celebren amb una desfilada militar. Calculo que aquell Onze de Novembre era el de 1939. El primer de setembre d'aquell any, França i Anglaterra havien declarat la guerra a Alemanya, que havia envaït Polònia. Curiosament, no va passar res i, durant mesos, a la frontera amb Alemanya no es va disparar ni un sol tret. En van dir la *drôle de guerre*. En un altre racó de la memòria hi trobo, al fons d'un jardí d'una casa de camp, una paret no gaire alta que vorejava una via fèrria des d'on m'agradava veure passar els trens i, encara avui, recordo

el que es va parar, carregat de soldats, de camions i de canons. Un soldat em va dir alguna cosa. Uns anys més tard, vaig sentir explicar al meu pare que el soldat m'havia dit: «*Toi tu t'en fous de la guerre!*». Si no m'equivoco érem a la Touraine i, en veure que la guerra encara era *drôle*, vàiem tornar a París. El 10 de maig de 1940, la guerra va deixar de ser *drôle*. S'havia desfermat l'ofensiva alemanya i el 16 de juny els seus exèrcits ocupaven París. Tinc un record molt borrós d'aquells dies i de la nostra marxa precipitada de la capital, però sí que recordo amb molta claredat canviar de tren diverses vegades, de nit, en unes estacions plenes de fum i atapeïdes de gent traginant maletes, bosses, paquets i farcells i uns altaveus per on repetien sense parar: «*Les réfugiés espagnols: Quai 2! Les réfugiés espagnols: Quai 2!*». Encara avui no sé si els *réfugiés espagnols* érem nosaltres o gent que baixava d'un altre tren. Finalment vam arribar a Perpinyà, on teníem reservada habitació a l'hotel La Font del Gat. El meu pare, que sempre tenia coses per fer, s'havia quedat a París. Va marxar-ne el dia que hi entraven els alemanys, assegut al topall de l'últim vagó de l'últim tren que va sortir de la ciutat. Des de Tours, va haver de continuar el viatge a peu, en bicicleta i dalt d'un camió. Al cap de quatre dies també era a Perpinyà. A finals de l'estiu, ja havíem abandonat La Font del Gat i vivíem amb els meus avis materns, Anna i Amadeu, en un pis d'una casa petita, estreta i trista, al 17bis del carrer del Castellet. El mes d'octubre de 1940, encara no havia sortit del capoll protector de la família i el món exterior m'era totalment aliè. Sabia, això sí, que s'hi parlava una altra llengua, que ara em tocava aprendre al Cours Reynès, on em feien cantar «*Maréchal, Maréchal, nous voilà!*». Val la pena transcriure algunes estrofes d'aquell himne per adonar-se fins on havia caigut el món que d'ara endavant seria el meu.

*Une flamme sacrée
Monte du sol natal
Et la France enivrée
Te salue, Maréchal! [...]*

*En nous donnant ta vie
Ton génie et ta force
Tu sauves la patrie
Une seconde fois*

*La guerre est inhumaine
Quel triste épouvantail!
N'écoutons plus la haine
Exaltons le travail [...]*

Maréchal, Maréchal, nous voilà!

La França que cantava aquell himne havia quedat estabornida per l'exèrcit alemany, que només va necessitar quatre setmanes per arribar a París. Quan els francesos van recobrar els sentits i van adonar-se del desastre, com han fet altres vegades, van tirar-se als braços d'un general. El mariscal Pétain, heroi llegendari de la batalla de Verdun, que gaudia del prestigi d'haver repel·lit l'enemic i salvat la pàtria, era de tots els generals victoriosos de l'anterior guerra contra Alemanya el que podia fer acceptar millor la derrota i dissimular millor la submissió. S'ha discutit infinitament com es va arribar tan avall tan ràpid; si els francesos havien viscut els últims anys massa cofois de la seva victòria; si exigint a Alemanya el compliment escrupolós de totes les reparacions previstes en el tractat de Versalles van exacerbar el ressentiment i el desig de revenja dels alemanys; si, després d'haver perdut un milió quatre-cents mil homes en una guerra que havia tingut lloc exclusivament en terri-

tori francès, havien quedat totalment exhaustos i s'havien acantonat en una posició pacifista; si, malgrat les advertències d'alguns militars (el coronel De Gaulle entre altres), alinear les tropes al llarg de la frontera darrere la famosa línia Maginot havia estat un gravíssim error estratègic; si els acords de Munic havien esperonat els alemanys a continuar la seva política expansionista; si, com va predicar el règim de Vichy per justificar-se, la classe política francesa que havia manat fins aleshores era inepta i corrupta i la culpable de tots els mals. Siguin quines siguin les raons de la davallada, el resultat era inapel·lable. El 10 de juny, amb la Wehrmacht a les portes de la capital, el govern i els parlamentaris fugien cap a Bordeus, el 16 dimitia el govern, i els mateixos parlamentaris que havien portat al poder Léon Blum i el front popular, esporuguits i desmoralitzats, votaven per una majoria aclaparadora plens poders al mariscal Pétain, que tot seguit era nomenat cap de l'estat, lliurava París i la meitat del país als invasors i, des del balneari de Vichy, formava un govern tutelat pels alemanys a l'altra meitat. Tots aquests fets dramàtics em van passar per alt, i no podia saber que la societat a la qual em tocava integrar-me era una societat desfeta i desmoralitzada, però pels comentaris tant amargs com sarcàstics, que sentia fer a casa d'aquell himne i del mariscal, intuïa que hi havien passat coses molt lletges. Tampoc no tenia una consciència clara del que havia passat en el país on havia nascut, però sabia que no hi podríem tornar i deduïa que ens en havien expulsat. Les coses, però, no van anar ben bé així.

A finals de 1936, Indalecio Prieto, amb qui el meu pare havia coincidit en el primer govern de la República, era, el mes

de setembre d'aquell any, ministre de Marina i Aire del govern Largo Caballero. No sé exactament quan va demanar al pare que anés a Praga, acompanyat d'un tinent coronel de l'estat major, per negociar un important contracte d'armament. El tinent coronel, Alfredo Sanjuan Colomer, des de Madrid, i el meu pare, des de Barcelona, s'havien de reunir a París per seguir el viatge cap a Praga. És el que van fer, però no van arribar mai a Praga. Com que per anar de París a Praga s'havia de canviar d'avió a Colònia, es va sospitar de seguida dels alemanys i quan van oposar el silenci més absolut a tots els requeriments, el segrest es va fer evident, amb el consegüent temor per les seves vides. Va ser aleshores que el meu avi matern va decidir anar-se'n a París amb la seva esposa, la mare i jo. La raó que el va moure a prendre aquesta decisió era poder fer des de París, amb l'ajuda de polítics i personalitats franceses amb qui havia mantingut bones relacions, totes les gestions diplomàtiques possibles per aconseguir que fos alliberat el pare, però també devia pesar-hi haver vist fracassar els seus ideals a Catalunya i com el catalanisme polític, per defensar les llibertats enfront dels insurrectes, havia quedat presoner d'un moviment revolucionari totalment descontrolat que es va llançar al carrer a cremar esglésies, matar capellans i tot ciutadà suposadament de classe alta.

El trajecte del pare fins a París va ser més accidentat que el nostre. A l'aeroport de Colònia no els van tornar els passaports amb el pretext d'examinar-ne l'autenticitat. Després de nombroses protestes es va presentar el cap de policia, que molt educadament els va dir que entenia la seva reclamació, però que malauradament no la podia atendre

perquè els passaports havien estat requisats per la policia política i ja no tenia cap autoritat. Tot seguit un escamot d'agents de la Gestapo se'ls van endur emmanillats sense cap mena d'explicació, amb l'ordre taxativa de mantenir-se en silenci. A la nit els van traslladar a un centre penitenciari als afores de la ciutat, on els van ingressar en cel·les individuals, on van quedar totalment incomunicats durant tota la seva estada a la presó. No saber absolutament res, ni poder parlar amb ningú, ni veure qui li portava el menjar, que era introduït a la cel·la a través d'una bústia arran de terra, li devia ser molt difícil de suportar i cada dia suplicava que el deixessin parlar amb algú. Fins i tot se li va ocórrer demanar permís per assistir a una cerimònia religiosa, cosa que un diumenge li van concedir, però tancat en una garita de fusta des de la qual només podia veure a través d'un finestró el capellà celebrar la missa al fons de la nau. L'única altra oportunitat d'establir un contacte la va tenir en el pati on a vegades li deixaven prendre l'aire. Un dia hi va trobar un home assegut a terra, mig nu, amb un tatuatge al tors que representava una guitarra, l'ull de la qual coincidia amb el llombrígol, el mànec, amb el braç esquerre, i amb la mà dreta es rascava la panxa fent veure que la tocava. Era probablement un vagabund, potser un dement, que s'expressava amb molta dificultat i en una llengua incomprendible. Al cap d'un mes llarg, que li devia semblar una eternitat, un altre cop sense cap explicació, el van abandonar de nit, al mig d'un bosc, això sí, amb el seu passaport i el bitllet de tornada a París. Quan hi va arribar, ens hi va trobar, i va poder assabentar-se de tot el que havia passat durant la seva absència i de com havia anat la guerra. Tinc entès que a finals del 37 va anar a Barcelona. No sé si es va entrevistar amb Indalecio Prieto, aleshores ministre de Defensa del govern presidit per Juan Negrín, que s'havia

traslladat a Barcelona, ni si les opinions del seu amic sobre la situació política i militar el van influir a l'hora de decidir desfer el seu pis i tornar-se'n a París. El meu pare tenia unes idees no gaire allunyades de les del seu sogre. Ni l'un ni l'altre no eren homes de partit, però durant els anys de la República, tant l'un com l'altre es van moure en l'òrbita d'Acció Catalana i, sabent com pensaven,estic segur que s'havien mirat amb recel la deriva que, des dels fets d'octubre, portava el moviment catalanista a participar en la creixent confrontació entre les forces polítiques espanyoles, i veien la Guerra Civil com la continuació del mateix mal. No sé si a aquest parer s'hi van afegir uns auguris pessimistes de Prieto, però de ben segur s'hi devia afegir el risc de fer tornar la família a una ciutat regularment bombardejada.

El que va passar a continuació és prou conegut. La creixent divisió en el camp republicà entre els que donaven prioritat absoluta a l'esforç de guerra i els que creien la revolució imprescindible per alçar-se amb la victòria va acabar amb una confrontació armada el maig del 37. En van sortir victoriosos els primers amb la dimissió del govern Largo Caballero, la il·legalització del POUM i el nomenament de Juan Negrín. Des dels primers dies del seu mandat va quedar clar quina seria la política del nou govern. Primer, guanyar la guerra, objectiu al qual quedaven supeditats tots els altres. Per tant, restabliment de la disciplina a l'exèrcit, que no podia continuar sent un exèrcit popular i revolucionari; ajornament de totes aquelles reformes socials susceptibles de pertorbar les forces productives, o sigui, economia de guerra; restabliment de l'ordre al carrer i absorció per part del govern central, en detriment de la Generalitat, de totes

les competències en matèries d'ordre públic i indústries de guerra. Per dur a terme aquesta política Negrín depenia del suport del Partit Comunista i de l'ajuda de la Unió Soviètica. Des d'un primer moment, la intervenció dels comunistes va enterbolir l'acció del govern, sobretot quan, per ordre de Stalin, va ser assassinat Andreu Nin, sense que Negrín pogués fer-hi res. Inevitablement Negrín va començar a perdre partidaris, fins i tot a les files del seu propi partit. Els acords de no-intervenció que havien subscrit França i Anglaterra havien deixat la República en inferioritat de condicions i el progressiu empitjorament de la situació militar, després de la batalla de l'Ebre, el va portar a fer una aposta que, per coherent, no era menys desesperada: resistir a ultrança i perllongar el conflicte fins que l'inevitable atac d'Alemanya a França desencadenés la guerra i unís el destí d'Espanya al de les altres democràcies europees. No ho va aconseguir. La majoria dels que havien donat suport a Negrín no volien sotmetre la població a un sacrifici inútil i la Unió Soviètica, que per mantenir els alemanys ocupats en un conflicte lluny de la seva frontera volia continuar la guerra, tampoc no la volia guanyar i córrer el risc que es regressin contra seu. Risc que, uns mesos més tard, els russos van creure allunyar firmant un pacte de no-agressió amb Hitler. Acabava de complir tres anys quan queia definitivament derrotada la República, derrotat el catalanisme i escombrades les seves institucions, derrotats aquells que havien volgut aprofitar la guerra per fer la revolució, derrotats els que havien defensat la legalitat republicana recolzant-se en els que la violaven. Una derrota que, sense que me n'adonés, m'havia de mantenir separat de Catalunya durant molts anys.